

Verjetnost in vzorčenje:

teoretske porazdelitve
standardne napake
ocenjevanje parametrov

as. dr. Nino RODE
prof. dr. Blaž MESEC

VERJETNOST

osnovni pojmi

- **Poskus**: dejanje pri katerem je izid negotov
 - met kovanca ali igralne kocke
 - pravočasen prihod na predavanja
 - psihoterapevtska obravnava
- **Prostor vzorčenja**: množica vseh možnih izidov
 - za pravočasen prihod na predavanja: [da, ne]
 - za met:
 - 1 kovanca: [cifra (C), grb(G)]
 - 2 kovancev: [CC, CG, GC, GG]
 - 3 kovancev: [CCC, CCG, CGC, GCC, CGG, GCG, GGC, GGG]

VERJETNOST

osnovni pojmi

- **Dogodek:** katerakoli podmnožica **prostora vzorčenja**
- **Sestavljeni dogodek:** dogodek, ki ga lahko razdelimo na več preprostejših **dogodkov**
 - pri metu 3 kovancev dobimo 1 cifro
 - trije zamudijo na predavanje
 - psihoterapija pomaga vsem klientom ki so v obravnavi v danem obdobju
- **Enostavni dogodek:** dogodek, ki se ga ne da več razdeliti na bolj preproste **dogodke**
 - pri metu kovanca dobimo cifro
 - pri metu 3 kovancev dobimo [GCG]
 - študent/ka zamudi na predavanje
 - psihoterapija pomaga klientu

VERJETNOST

osnovni pojmi

- **Empirična verjetnost**: delež pojavljanja danega dogodka med vsemi dogodki/izidi, ki smo jih opazili

$$P_{(\text{dogodek})} = \frac{\text{Št.}_{(\text{dogodek})}}{\text{Št.}_{(\text{opaženi dogodki})}}$$

- **Teoretična verjetnost**: delež danega dogodka med vsemi možnimi dogodki
 - verjetnost, da bomo v 4 metih dobili 3 cifre
 - verjetnost, da študent/ka zamudi na predavanje
 - verjetnost, da s psihoterapijo pomagamo klientu
- Ugotavljamo jo najlažje, če so **enostavni dogodki**, iz katerih je dogodek sestavljen **vsi enako verjetni**

VERJETNOST

osnovni pojmi

- **Pričakovana vrednost**: povprečna vrednost, ki jo dobimo, ko izvedemo **zelo veliko (vse možne) poskusov**
 - $x \rightarrow$ vrednost vsakega od izidov
 - $p \rightarrow$ verjetnost vakega od izidiv

$$M_{(x)} = \sum x \cdot p_{(x)}$$

Če dobimo za $C = 1\text{€}$, $G_{(x)} = 0\text{€}$, je pričakovana vrednost velikega števila metov $0,5\text{€}$ (pri poštenem kovancu)

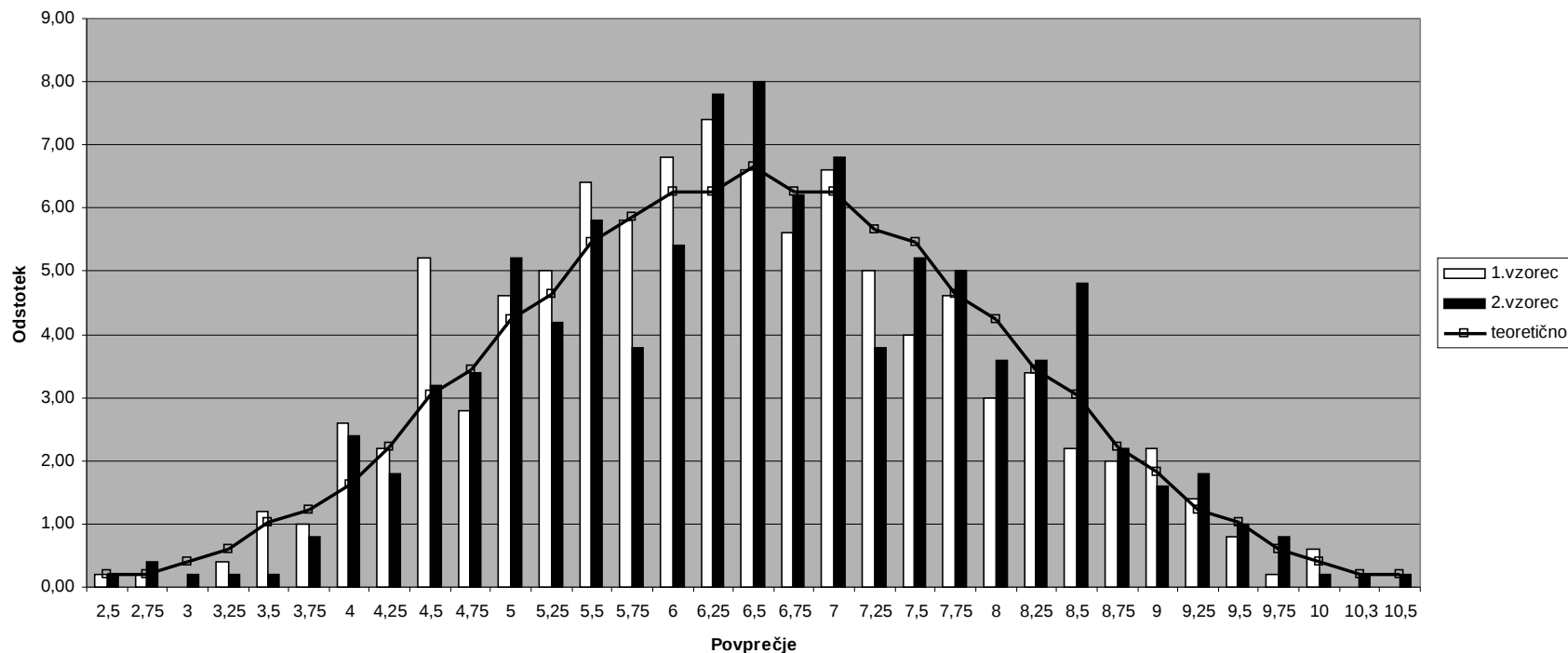
- **Aritmetična sredina** je pričakovana vrednost podatkov, če imajo vsi **enako verjetnost**, da se pojavijo

Vzorec in populacija

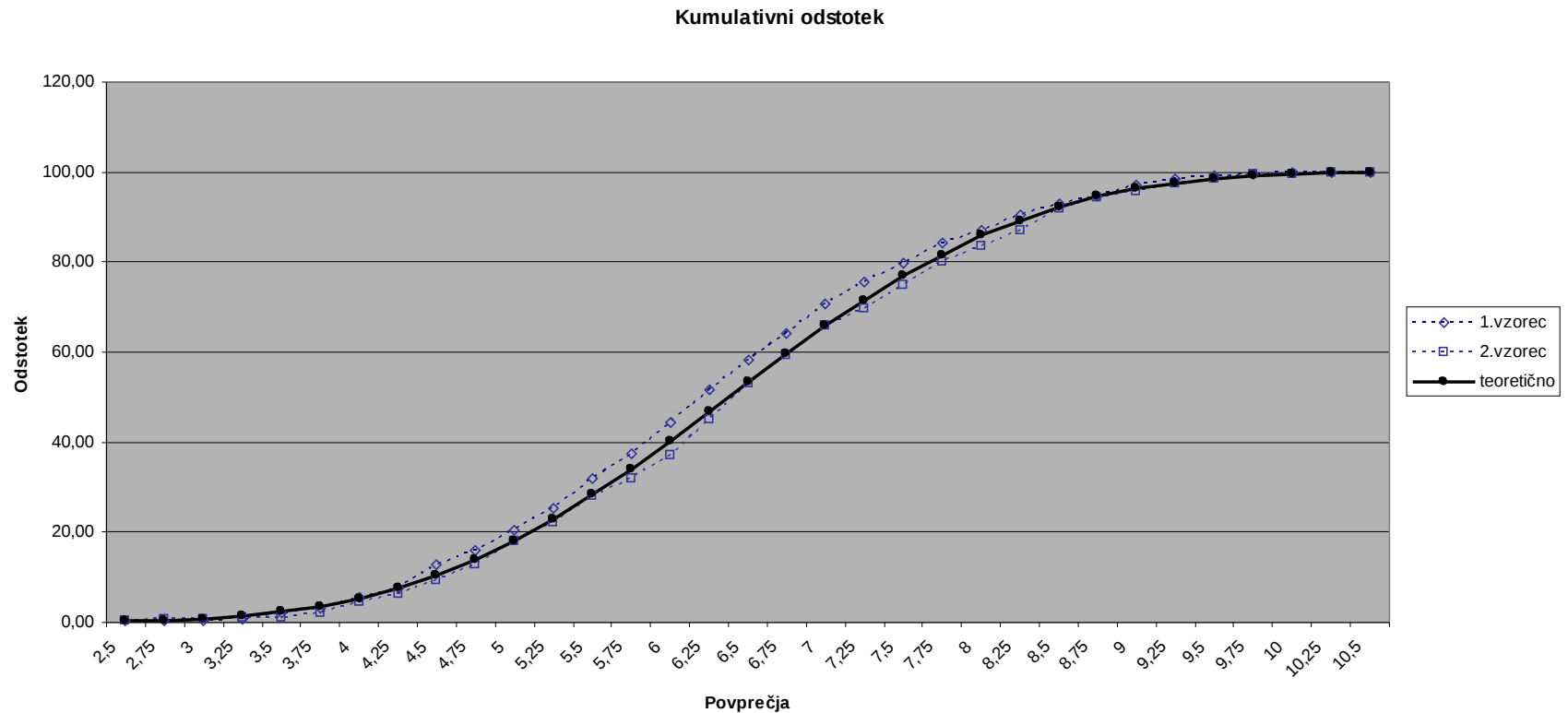
- **Populacija**: množica **enot** z določenimi (zanimivimi) lastnostmi
 - študentke v 3. letniku FSD
 - prebivalci Slovenije starejši od 65 let
 - državljani Republike Slovenije starejši od 65 let
 - mape za vaje pri Metodologiji s statistiko II
- **Vzorec**: končni del **populacije**, ki ga proučujemo, da bi pridobili **informacije o lastnostih celote** (populacije)
 - študentke na vajah Metodologije ... II 2. 12. 2008
 - 50 ljudi starejših od 65 let, slučajno izbranih iz Registra prebivalstva RS
 - mape tretje skupine, ki so bile oddane po vajah 4. 12. 2008

Empirična in porazdelitev teoretska porazdelitev

Empirične vzorčne porazdelitve 4 od 12

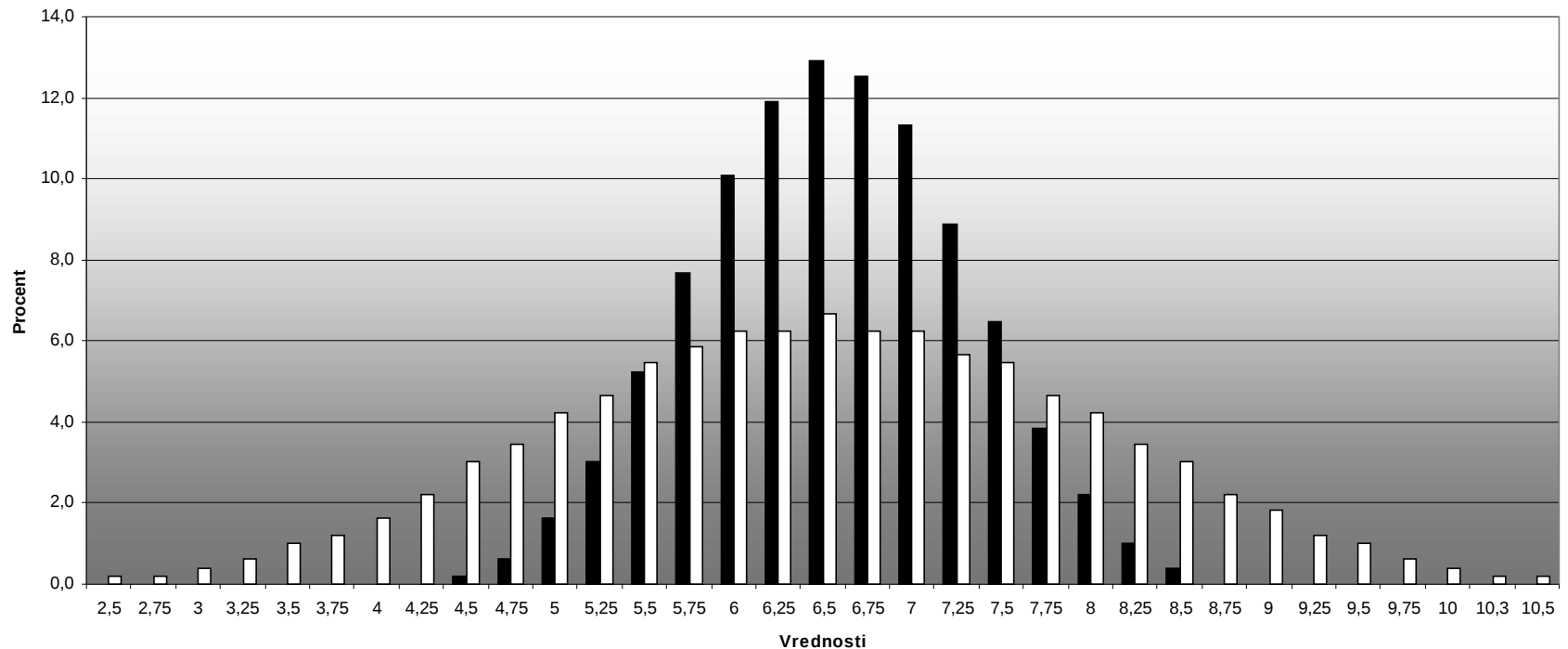

Empirična in porazdelitev teoretska porazdelitev

Teoretska porazdelitev različno velikih vzorcev

Povprečja 4 in 8 iz 12

NAPAKA VZORČENJA

$$e = \bar{x} - \mu$$

- e - napaka vzorčne ocene aritmetične sredine

$\bar{x}$ - aritmetična sredina vzorca (**statistika**)

- μ - aritmetična sredina populacije (**parameter**).

NAPAKA VZORČENJA

primer

- Raziskava o življenjskih razmerah starejših občanov Ljubljane (Mesec, Majcen 1982)
- 31.113 Ljubljančanov, starih 65 let ali več
- slučajnostni vzorec 730 oseb
- v populaciji je bilo 38,28 % starih 75 let in več
- v vzorcu je bilo v tej starosti 39,04 % oseb
- Napaka:
$$e_p = 39,04 - 38,28 = 0,76$$

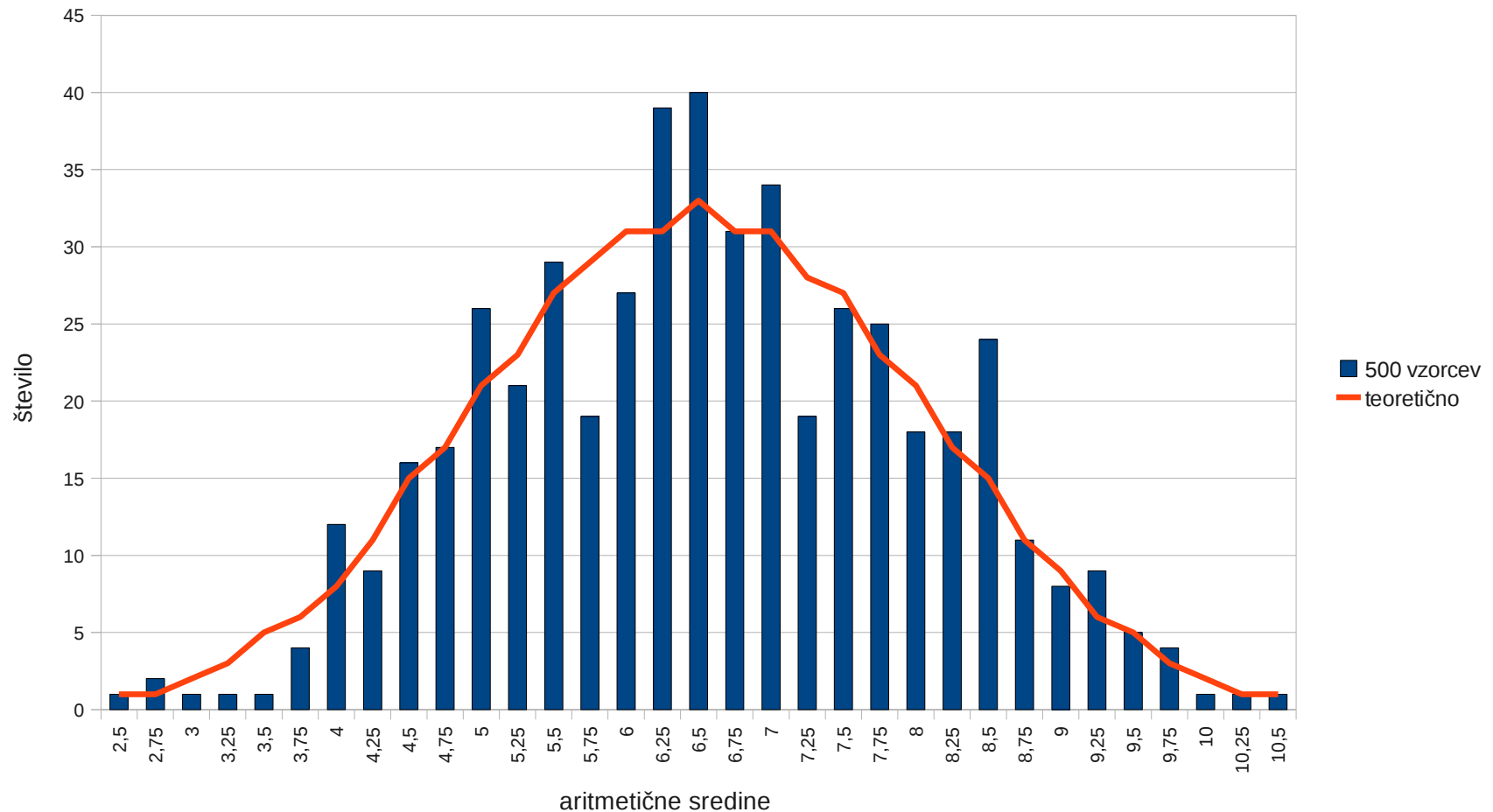
PORAZDELITEV VZORČNIH OCEN

- **Empirična porazdelitev**: porazdelitev parametrov (npr. aritmetične sredine) iz VELIKEGA števila vzorcev
- **Teoretična porazdelitev**: porazdelitev parametrov izračunanih iz VSEH MOŽNIH kombinacij enot v vzorcih (vseh možnih vzorcev):

$${}^N K_n = \binom{N}{n} = \frac{N!}{n!(N-n)!} = \frac{12!}{4!8!} = 495$$

PORAZDELITEV VZORČNIH OCEN

Empirična in teoretična porazdelitev

Standardna napaka

- **Standardna napaka** je standardni odklon porazdelitve statistik izračunanih iz vseh možnih vzorcev

standardni odklon populacije:

$$\sigma_{populacija} = \sqrt{\frac{30,25}{12}} = 3,452$$

standardni odklon vseh možnih vzorcev:

$$\sigma_{vzorci} = \sqrt{\frac{1066,81}{495}} = 1,468$$

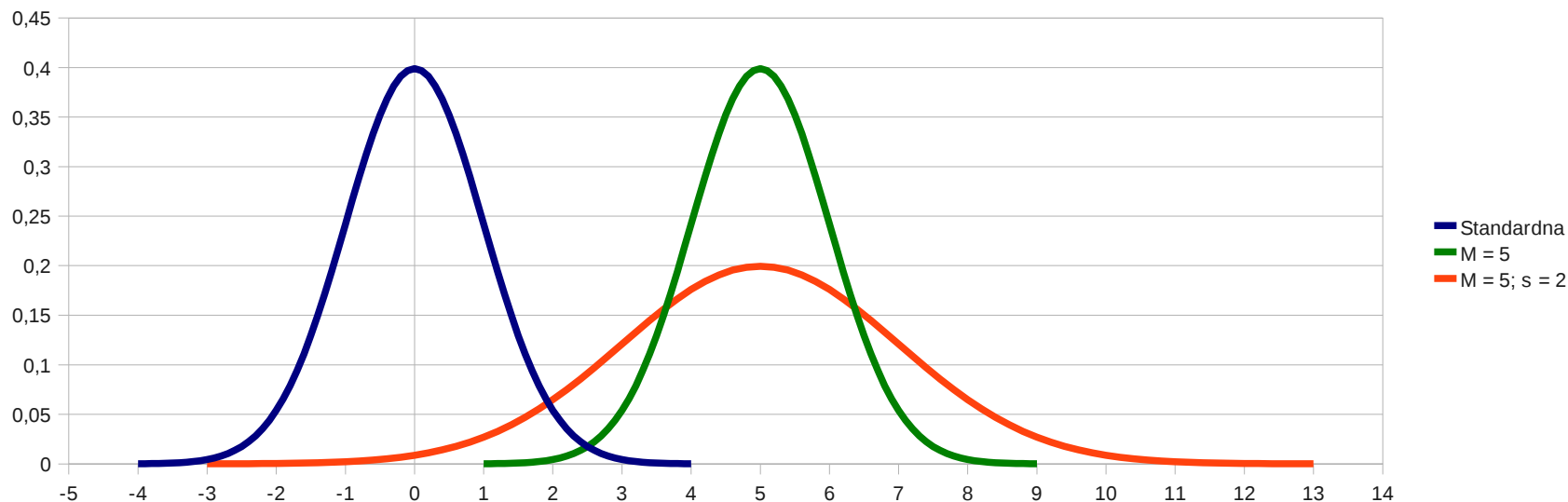
$$\sigma_{vzorcev} = \frac{\sigma_{populacije}}{\sqrt{n}} \cdot \sqrt{\frac{N-n}{N-1}} = \frac{3,352}{\sqrt{4}} \cdot \sqrt{\frac{12-4}{12-1}} = 1,468$$

Gausova normalna porazdelitev

- **Temeljna teoretska porazdelitev** (vse empirične in teoretske porazdelitve se ji približujejo)
- Veliko (recimo neskončno) enot, na vrednost vpliva veliko (recimo neskončno) dejavnikov.
- Površina pod **funkcijo gostote** porazdelitve je **1**.
- Je **teoretična porazdelitev**
- Dobro opisuje **porazdelitev okoli pričakovane vrednosti**, če so razlike posledica zgolj **slučajnih napak**.

Gausova normalna porazdelitev

- Njen položaj in oblika sta odvisna samo od dveh parametrov
 - aritmetične sredine (μ)
 - standardnega odklona (σ)

Izračun standardne napake

- Formula za izračun standardne napake aritmetične sredine

$$s_{\bar{x}} = \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot \sqrt{\frac{N-n}{N-1}}$$

- Standardnega odklona populacije ne poznamo, zato uporabimo najboljšo oceno, ki nam je na voljo: **oceno iz vzorca**

$$s_{\bar{x}} = \frac{s}{\sqrt{n}} \cdot \sqrt{\frac{N-n}{N-1}}$$

- $\sqrt{\frac{N-n}{N-1}}$ je korektorni faktor pri vzorcih brez ponavljanja in manjša standardno napako.
- Smiselno ga je uporabiti, če je $n > N/100$

Standardne napake različnih statistik

- Aritmetična sredina

$$s_{\bar{x}} = \frac{s}{\sqrt{(n)}}$$

- Mediana

$$s_{Me} = \frac{1,2535 \cdot s}{\sqrt{(n)}}$$

- Standardni odklon

$$s_s = \frac{s}{\sqrt{(2 \cdot n)}}$$

- Koeficient korelacije

$$s_x = \frac{(1-r)}{\sqrt{n-1}}$$

- Razlika aritmetičnih sredin (neodvisni)

$$s_{\bar{x}_1 - \bar{x}_2} = \sqrt{s_{\bar{x}_1}^2 + s_{\bar{x}_2}^2}$$

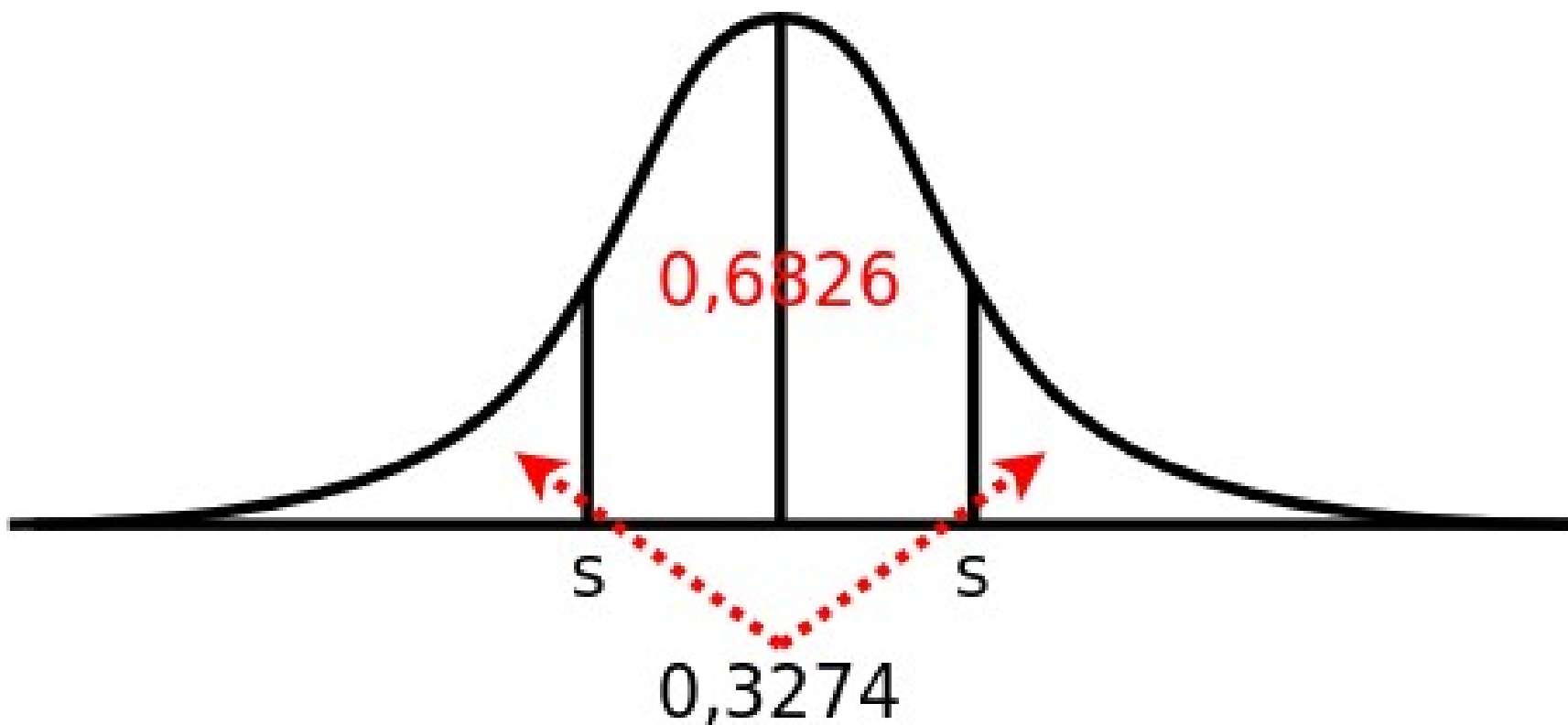
- Razlika aritmetičnih sredin (odvisni)

$$s_{\bar{x}_1 - \bar{x}_2} = \sqrt{s_{\bar{x}_1}^2 + s_{\bar{x}_2}^2 - 2 \cdot r \cdot s_{\bar{x}_1}^2 \cdot s_{\bar{x}_2}^2}$$

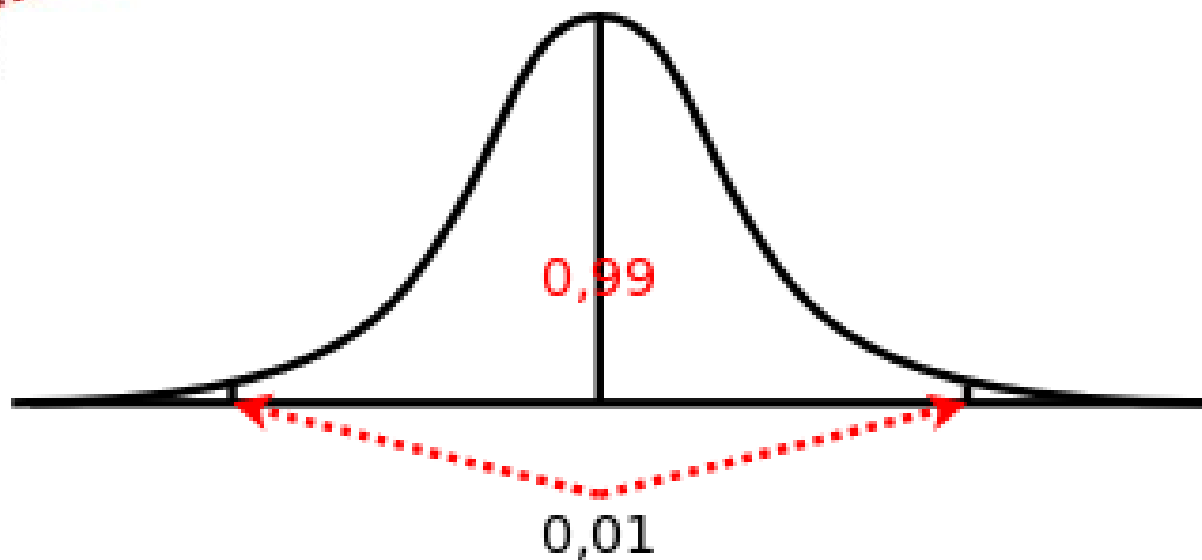
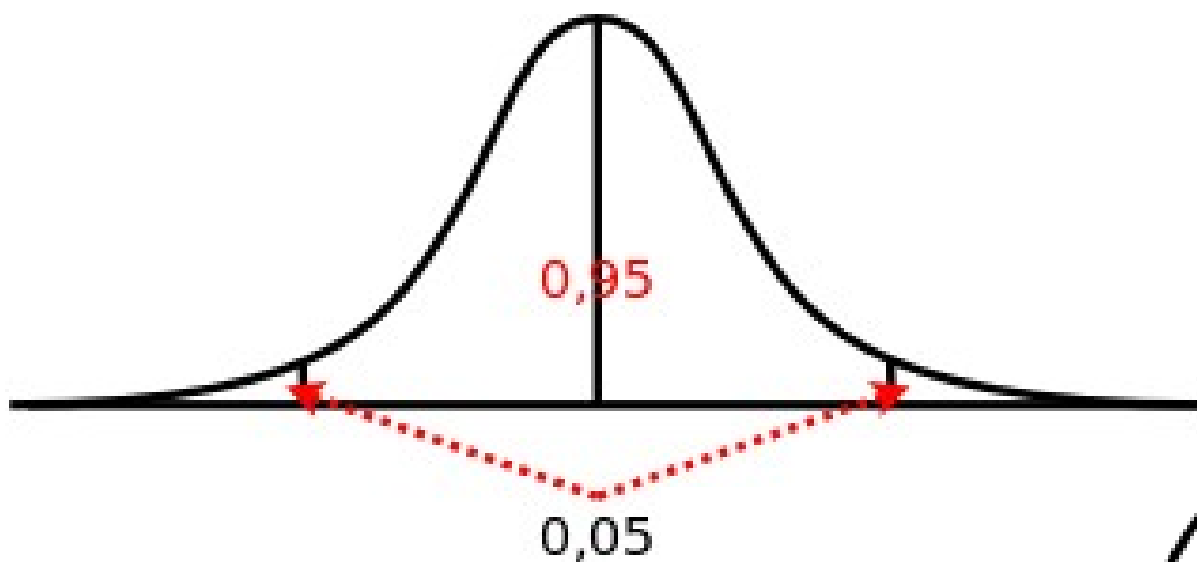
Ocenjevanje parametrov

- Ocene parametrov na podlagi vzorca **praviloma**:
 - **Niso enake** vrednosti **parametra** (niso točne)
 - So **blizu** vrednosti **parametra**
- **Porazdeljujejo** se po **normalni porazdelitvi** okoli parametra populacije
- Deleže pod normalno krivuljo **poznamo**

Ocenjevanje parametrov

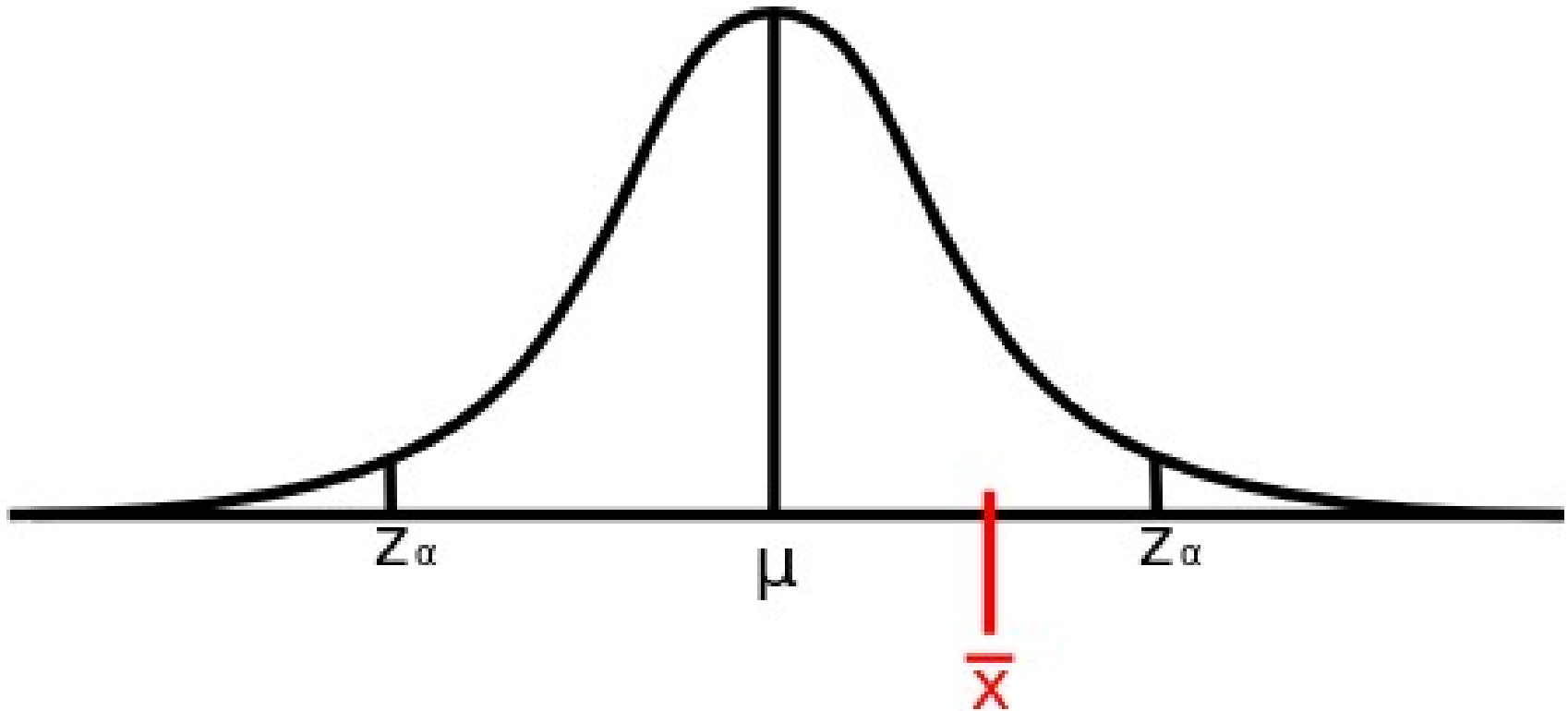

Ocenjevanje parametrov

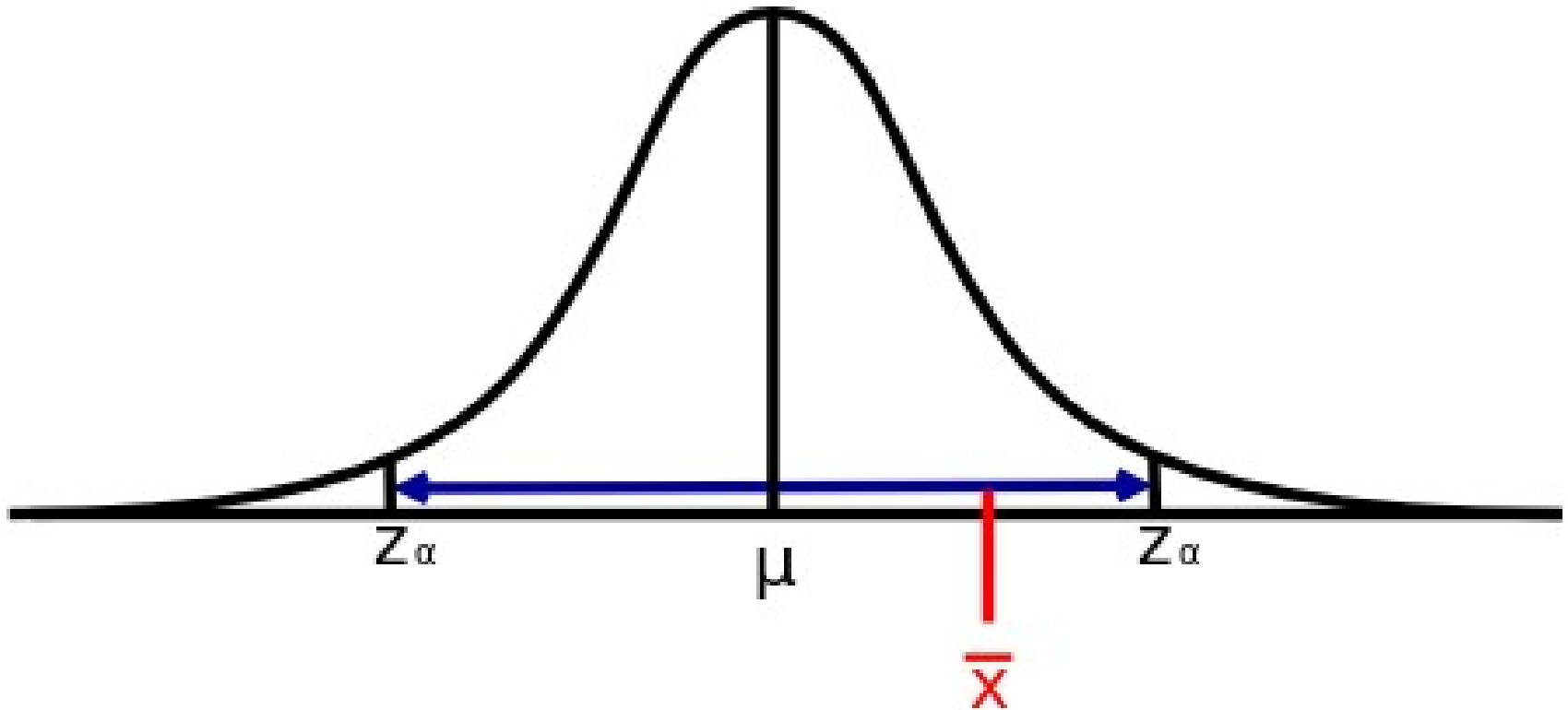
Logika intervala zaupanja

- Na podlagi statistike izračunane iz enega vzorca lahko sklepamo o vrednosti parametra

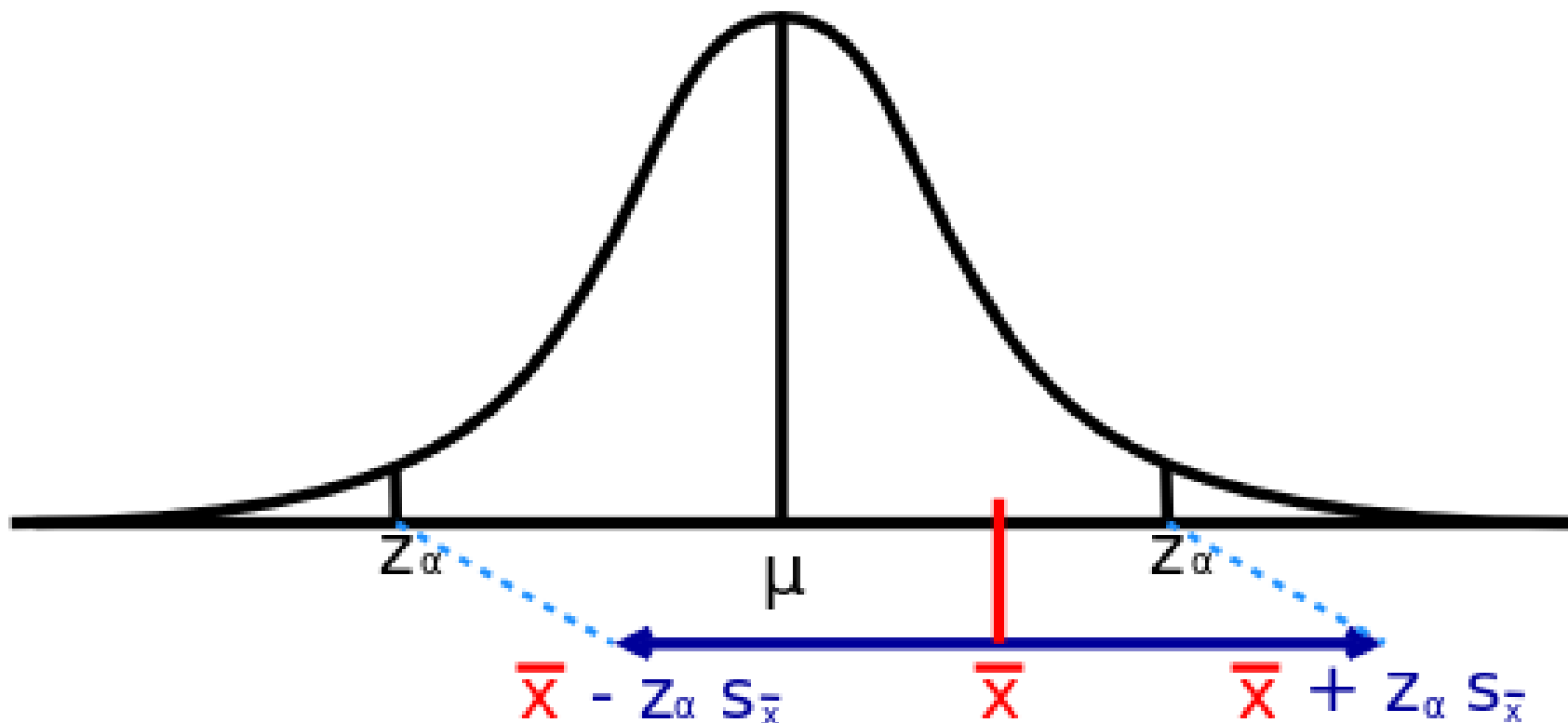
Logika intervala zaupanja

- 95% verjetnosti je, da je statistika za 1,96 standardne napake oddaljena od parametra

Logika intervala zaupanja

- V 95% primerov je torej parameter največ 1,96 standardne napake oddaljen od statistike

z-vrednosti za intervale zaupanja

% zaupanja (1 – α)	Tveganje α	z
99,9	0	3,3
99	0,01	2,58
95	0,05	1,96
90	0,1	1,64
80	0,2	1,28

Ocenjevanje parametrov

- Od 400 študentov VŠSD (N)
- so jih 120 (n) anketirali glede poučenosti o aidsu
- Rezultati:
 - Povprečno število točk na testu = 43 točk
 - $s = 5,1$ točke
- Določi meje intervala zaupanja v aritmetično sredino pri stopnji tveganja 0,05

Ocenjevanje parametrov

- $\frac{N}{n} = \frac{400}{120} = 6,7$ za izračun uporabimo korekturni faktor
- $s_{\bar{x}} = \frac{s}{\sqrt{n}} \cdot \sqrt{\frac{N-n}{N-1}} = \frac{5,1}{\sqrt{120}} \cdot \sqrt{\frac{400-120}{400-1}} = 0,4656 \cdot 0,8377 = 0,39$
- $\bar{x} - z_{0,05} \cdot s_{\bar{x}} = 43 - 1,96 \cdot 0,39 = 42,24$
- $\bar{x} + z_{0,05} \cdot s_{\bar{x}} = 43 + 1,96 \cdot 0,39 = 43,76$
- S 95% zaupanjem lahko trdimo, da je aritmetična sredina populacije med 42,24 in 43,76